

gjenspeiler andre debatter i samfunnet og reflekterer den endrede polske sosiokulturelle identiteten og skiftende politiske strømninger. Derfor er boken verdt å lese for alle som er interessert i å forstå det polske samfunnet bedre.

Oversatt fra engelsk av Minda Holm

The Changing Russian University: From State to Market

Tatiana Maximova-Mentzoni

London: Routledge 2013

196 sidor. ISBN 9780415540186

Recensert av **Sari Eriksson** [forsker, Alexanderinstituttet, Helsingfors universitet, sari.eriksson@helsinki.fi]

Tatiana Maximova-Mentzoni undersøker i sin bok *The Changing Russian University: From State to Market* den omvandling som skett inom det ryska högskoleväsendet efter Sovjetunionens fall. Maximova-Mentzoni beskriver hur den statliga kontrollens kollaps efter Sovjettiden ledde till att universiteten kommersialiseras (marketization). Förändringsprocessen som startade under 1980-talet märktes i synnerhet mellan staten och universiteten i fråga om kontroll. Som en följd av Sovjetunionens oppløsning förmodade den försvagade staten inte längre övervaka universiteten, vilka tidigare varit underkastade en sträng kontroll. Universiteten fick klara sig på egen hand.

I boken används termerna »market-oriented changes» och »marketization» för att beskriva hur övergangen från planekonomi till markedsekonomi visar sig inom universiteten. Transitionen från planekonomi till markedsekonomi var även en stor psykologisk utmaning och medförde konflikter som tillspetsades inom universitetet. Under Sovjettiden sågs marknadsföring endast som en kapitalistisk ideologi och som sådan förbjuden, även om författaren påpekar att verksamhet som liknade marknadsföring även fanns på den tiden. Boken ger en bra bild av den ideologiska och systematiske omvandling som skedde inom universiteten under åren efter Sovjetunionens sönderfall.

Bokens syfte är inte att i första hand presentera vilka förändringar Sovjetunionens kollaps ledde till utan att ur ett kommersialiseringsperspektiv skildra hur ryska universitet i egenskap av natio-

nella institut har förändrats i takt med Sovjetunionens fall. Detta framgår till exempel av bokens presentation av en analytisk modell för hur högskolan kan marknadsanpassas, i vilken förändringarna analyseras och förklaras (s. 25). Maximova-Mentzoni har för sin forskning intervjuat professorer, föreläsare, studenter och administrativ personal vid Baltic State Technical University (BSTU) i S:t Petersburg och redogör på ett intressant sätt för de institutionella förändringarna parallellt med personliga berättelser av människor som upplevt transitionen.

Maximova-Mentzoni beskriver hur den reducerade statliga finansieringen, okunnigheten om marknadsekonomis regler samt »conversion of industry» ledde till sämre löner för undervisningspersonalen, minskad respekt för yrket och att framstående forskare flyttade utomlands för bättre jobb samt till en allmänt sett sämre kvalitet på utbildningsprocessen. Diskussionen om utbildningskvalitet och kvalitetsutvärdering ges i framställningen mindre utrymme. Det är möjligt att iaktta hur den ryska staten har haft ambitionen att återta universitetskontrollen som gick förlorad under de kaotiska åren på 1990-talet för att från och med 2000-talet utveckla systemet för kvalitetsutvärdering i syfte att öka kontrollen över skolväsendet. Ryssland har även internationellt sett tagit en aktiv roll som utvecklare av kvalitetsutvärdering. Till exempel ingick den ryska regeringen och Världsbanken 2008 ett samarbetsavtal (READ) med målet att tillhandahålla tjänster för kvalitetsutvärdering i utvecklingsländer i Asien och Afrika.

I boken används återkommande begreppet »överlevnad» för att belysa universitetens utvecklingsfaser under 1990-talet, och ger röst åt universitetspersonalen som i en ytterst tung situation arbetade för universitetets bästa. Till universitetens viktigaste uppgifter under Sovjettiden hörde bildning (*upbringing*), att förbättra studenternas moral samt undervisning i statsideologin. Maximova-Mentzoni beskriver i sin bok hur Voennekh (det sovjetiska namnet på BSTU) höll olika filmgrupper för studenterna, firade Lenins födelsedag, arrangerade idrottstävlingar samt genom flera andra aktiviteter stödde studenternas ideologisk-pedagogiska utveckling. Efter det kaotiska 1990-talet har staten åter stärkt sitt ideologiska grepp. År 2009 presenterade regeringen ett nationellt bildningsprogram (*patriotic upbringing*) för undervisning på universitet men även inom andra nationellt betydande institutioner. Boken ger genom BSTU:s »tillväxthistoria» belysande exempel på den institutionella omvandling som ryska universitet genomgått under de senaste tjugo åren.

Författaren konstaterar att kommersialiseringen förändrade det ryska universitetets idé och uppgift samt den akademiska strukturen. Genom kommersialiseringen började man vid BSTU undervisa i humanistiska ämnen, grundade fakulteter för ekonomi och på det hela taget utökade antalet fakulteter och specialiseringsområden. Universitetsstrukturen och -ideologin genomgick förändringar och omorganiseringar vilka till exempel Jarkko Tirronen Tirronen har beskrivit utifrån begreppet *multiversity*, en universitetsmodell som vid sidan av den traditionella humboldtska ideologin möter nya behov och uppgifter som samhällsförändringen lett till. Multiversity är till sin inre organisering mångsidig och har en tungrodd administration.

Maximova-Mentzoni delar in tiden efter Sovjetunionens fall i två tidsperioder: transitionsperioden (1991–2003) och den moderna perioden (2004–2011). Transitionsperioden kallas den period då ryska universitet genomlevde en synnerligen instabil tid efter att staten hade fjärmat sig från det administrativa ansvaret för universiteten. Den tidsperiod som inleds 2004 benämns i framställningen som den moderna perioden då statens intresse för universitetens verksamhet åter ökade. Maximova-Mentzoni beskriver den moderna perioden som en tid då staten trädde in för att reparera skador som kommersialiseringen hade förorsakat.

Maximova-Mentzoni konstaterar att utbildning blev ett av den ryska statens prioriterade områden 2005 men går inte djupare in på den utbildningspolitiska agendan. Jag anser att man kan se hur ryska universitet övergår från den moderna perioden till en global utbildningspolitik från och med 2010-talet, då internationella utbildningspolitiska avtal (t.ex. Bolognaprocessen 2003 och OECD:s Pisa-undersökningar) har allt större inverkan på de nationella universiteten. Förändringarna som berört de ryska högskolorna ända sedan början av 1990-talet kan inte enbart förklaras utifrån kommersialiseringsspektivet. Utöver kommersialiseringen är även den globala utbildningspolitiken, Rysslands inrikes- och utrikespolitiska intressen samt Rysslands strävan efter att stärka sin stormaktsposition synliga i landets utbildningspolitik samt i de förändringar som högskolorna genomgick efter Sovjetunionens kollaps.

Maximova-Mentzoni utgår från tanken att den ryska universitetsvärlden och dess utveckling är unik. Den långa kommunistiska eran (1917–91) och isoleringen från västvärlden samt kommunismens fall och därigenom uppkomna ideologiska förändringar är synliga i dagens universitetsretorik. Likväl har man inom högsko-

leforskningen bedrivit omfattande forskning om enhetligende av utbildningen. Stephen Ball hevdaar att man i studiet av ulike utbildningssystem kan hitta ulike utviklingsfaser og inriktningar men påpekar att man inte kan tala om særskilte omstændigheter i granskningen av ulike utbildningssystem. I boken belyser Maximova-Mentzoni forandringen som kommersialiseringen ledde till ur systemforandringens perspektiv, ett lage dar overgangen fraan planekonomi till marknadsekonomi blant annet ledde till en okad marknadsanpassning for universiteten, oppkomst av massuniversitet og forandringar i universitetsfinansieringen.

Det hade varit intressant om forfattere nærmere hade gått in på hur forandringarna på det utbildningspolitiske feltet i Ryssland relaterer till globaliseringsprosessen inom utbildningspolitiken. Forskere (t.ex. Louise Morley og Gita Steiner-Khamsi) har oppmarksamat att samme utbildningspolitiske reformer spriks fraan ett land till ett annat, till eksempel en expanderad universitetssektor, forandrad finansiering, prioriterad kvalitetsutværding samt utomstatlig styrning (*steering policy*). Åven om utbildningspolitiken og universiteten er nasjonelt viktige institusjoner og hørnstenar for den nasjonelle utviklingen har utbildningspolitiken samtidig gjennomgått en global forandring dar nasjonalstaternas og universitetens eksterne aktører (t.ex. EU, Verldsbanken og OECD) i allt høgere grad deltar i den utbildningspolitiske verksamheten samt i verksamheten inom enskilda universitet. Ryssland er med i denne prosess, og det finns ingen anledning att betrakta landet som ett særfall.

Russia's Quest for Regional Hegemony

Elias Götz

Ph.d.-avhandling

Aarhus: Forlaget Politica 2013

363 sider. ISBN 9788773351765

Anmeldt av **Ann Karin Larsen** [cand. polit. Høgskolelektor, Luftkrigsskolen i Trondheim, alarsen@lksk.mil.no]

Krisen i Ukraina har ført til et stort antall analyser hvorav svært mange først og fremst er på jakt etter å plassere skyld. Sørgelig få forsøker å forstå og forklare. Kanskje kan Elias Götz' avhandling være et bidrag til forståelse av Russlands rolle i konflikten.